

TM	Г. XX	Бр. 3-4	Стр. 255 - 264	Ниш	јул - децембар	1997.
----	-------	---------	----------------	-----	----------------	-------

UDK 314.118 (497.113)

Prethodno saop { tewe

Primeno: 27.04.1997.

Sa { a K i c o { ev

I n s t i t u t z a g e o g r a f i j u P M F

Novi Sad

PROMENE U ETN I ^ KOJ I VERSKOJ STRUKTUR I STANOVN I [TVA VOJVOD I NE TOKOM 20. VEKA

Rezime

Prema popisu iz 1991. godine u Vojvodini su Srbi ~inili 56,8% stanovni { tva, Ma|ari 16,9%, Hrvati 3,7%, Slovaci 3,1%, Crnogorci 2,2%, Rumuni 1,9%, Rusini 0,9%, Makedonci 0,9%, Nemci 0,2%, dok su Jugosloveni i ostali predstavqali 13,4% ukupne populacije. Vojvodina predstavlja primer tradicionalno dobrih me|uetni~kih i me|uverskih odnosa. To mo`e da pomogne sa`ivqavawu, a taj proces je mnogo lak { i kod sli~nih etni~kih grupa. Posebno su va`ne jezi~ka i verska sli~nost. Proces sa`ivaqavawa odvija se i kod veoma razli~itih etni~kih i verskih grupa. Me|utim, kod wih uvek postoji neka latentna opasnost narufavawa dobrih odnosa usled izvesne doze nepoverewa i razmimola`ewa u mi { qewu i pona { awu u odre|enim situacijama. Povezanost sa drugim etni~kim grupama ima vi { e aspekata. Kada ona postoji i kada je masovita, ve|a je opasnost da }e se pojaviti i spontane asimilacije. One su negde veoma ~este. To je i jedan ad glavnih razloga { to se smawuje broj pripadnika pojedinih etni~kih mawina. Etni~ke i verske asimilacije nema kad me|u narodima postoje neki antagonizmi. To, me|utim, ote`ava zajedni~ki `ivot. Na`alost i takve pojave postoje u Vojvodini i najve}im delom su rezultat istorijskog nasle|a, religioznih uticaja, razli~itih psiholo { kih osobina stanovni { tva i dr. Najnovije promene etni~ke i verske strukture stanovni { tva Vojvodine izazvane su gra|anskim ratom na prostoru biv { e Jugoslavije. Tom prilikom do { lo je do pomerawa velikog broja pripadnika etni~kih mawina, a taj proces je intenziviran u Vojvodini zavolewem ekonomskih i politi~kih sankcija prema SRJ. Istovremeno, mnogobrojne izbeglice iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine do { le su u Vojvodinu, zbog ~ega se udeo srpskog stanovni { tva u Pokrajini zna~ajno pove}ao. Me|utim, Vojvodina je i jedini deo biv { e Jugoslavije u kojoj je broj lica etni~ki izja { wenih kao Jugosloveni porastao.

Kqu~ne re~i: Vojvodina, etni~ka struktura, verska struktura, stanovni { tvo, gra|anski rat

Etnička i verska struktura su jedine strukture stanovništva koje se zasnivaju na subjektivnom ubeđenju, a ne na bilo kom formalnom demografskom kriterijumu. Ove dve strukture su tesno povezane, mada ne moraju uvek i da se poklapaju. Međutim, kombinovanjem rezultata ovih dveju struktura često se dobija znatno preciznija etnička slika nekog prostora.

Vojvodina je jedna od etnički i verski najheterogenijih regiona u Evropi. Prema stepenu etničke raznolikosti sa kojima se u Evropi mogu porediti samo neki regioni severne podgorine Velikog Kavkaza (Ruska Federacija). Današnji etničko-verski sastav Vojvodine rezultat je brojnih istorijskih događaja tokom poslednja tri veka, pošto se momenat pretrivane Turaka smatra za početak razvoja recentne vojvođanske populacije. Međutim, tokom ovog perioda dolazilo je do značajnih promena u etničkom sastavu stanovništva, pre svega zbog ratova, promena državnih granica i migracija prouzrokovanih različitim faktorima.

Tekst koji sledi pokušaje da ukaže na najbitnije istorijske događaje i faktore koji su uticali na razvoj etničkog i verskog sastava stanovništva Vojvodine tokom poslednja tri veka.

Promene u etničkoj strukturi tokom 20. veka

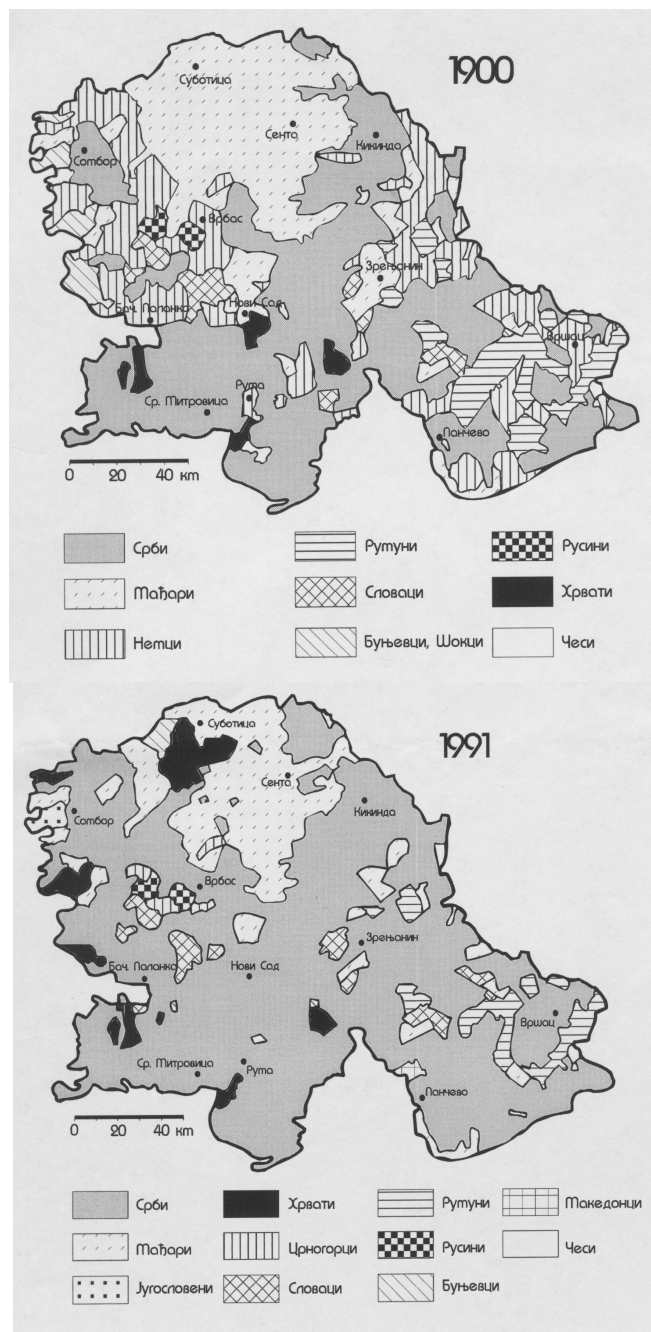
Razvoj etničke strukture na prostoru današnje Vojvodine tokom ovog perioda može se podeliti u nekoliko faza. Prva od njih vezana je za period austrougarske dominacije do 1918. godine. Ona karakteriše rast apsolutnog broja gotovo svih etničkih grupa, pre svega zbog velikog prirodnog priraštaja (11-14 ‰). Međutim, relativni porast vojvođanskih etničkih grupa bio je dosta neujednačen. Najdinamičnije je rastao broj Mađara, što je i razumljivo, pošto je taj proces u sebi sublimirao velik prirodni priraštaj, imigraciju i etničku asimilaciju ("mađarizaciju"). Zbog toga je broj Mađara između 1880. i 1910. godine porastao u jugoistočnoj Bačkoj za 66,3%, u srednjem i južnom Banatu za 82,3%, a u Sremu čak za 130% (Kocsis, 1995). U tom periodu došlo je i do maseg pada broja i udela Nemaca. Naime, u periodu između 1899. i 1913. godine, teritoriju današnje Vojvodine, najviše Banat, zahvatila je velika emigracija. Smatra se da je u navedenom periodu 150.000 ljudi emigriralo sa ovih prostora, najviše u Ameriku i druge preokokeanske zemlje. Više od polovine tih emigranata bili su Nemci (53%), dok su pripadnici ostalih etničkih zajednica

znatno mawe u~estvovali u wima: Srbi (18%), Ma|ari (10%) i td. (Kocsis, 1995).

Tabela 1. Promene etni~kog sastava stanovni { tva Vojvodine u 20. veku.

Etni~ka grupa	1900.	1910.	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.
Srbi	483176 33,7%	512628 33,8%	533466 34,7%	613910 37,8%	827633 50,4%	865538 50,9%	1017713 54,9%	1089132 55,8%	1107375 54,4%	1143723 56,8%
Ma ari	378634 26,4%	425711 28,1%	371006 24,2%	376176 23,2%	428554 26,1%	435179 25,6%	442560 23,9%	423866 21,7%	385356 18,9%	339491 16,9%
Nemci	336430 23,5%	324180 21,4%	335902 21,9%	328631 20,2%	28869 1,8%	35290 2,1%	11432 0,6%	7243 0,4%	3808 0,2%	3873 0,2%
Hrvati	34285 2,3%	34298 2,3%	129788 8,5%	132517 8,2%	132980 8,1	127027 7,5%	145341 7,8%	138561 7,1%	109203 5,4%	74808 3,7%
Slovaci	53832 3,8%	56697 3,8%	58273 3,8%	59080 3,6%	69622 4,2%	71153 4,2%	73830 4,0%	72795 3,7%	69549 3,4%	63545 3,1%
Rumuni	74718 5,2%	75323 5,0%	67678 4,4%	76456 4,7%	57899 3,5%	57218 3,4%	57259 3,1%	52987 2,7%	47289 2,3%	38809 1,9%
Crnogorci	-	-	-	-	30531 1,9%	30516 1,8%	34782 1,9%	36416 1,9%	43304 2,1%	44838 2,2%
Rusini	12663 0,9%	13497 0,9%	13644 0,9%	15233 0,9%	22077 1,3%	23038 1,4%	24548 1,3%	20109 1,0%	19305 1,0%	17652 0,9%
Makedonci	-	-	-	-	9062 0,6%	11622 0,7%	15190 0,8%	16527 0,8%	18897 0,9%	17472 0,9%
Jugoslaveni	-	-	-	-	-	-	3174 0,1%	46928 2,4%	167215 8,2%	174295 8,7%
Ostali	59010 4,2%	72970 4,8%	26037 1,7%	22155 1,4%	33530 2,1%	42964 2,5%	29136 1,6%	47969 2,5%	63471 3,2%	95383 4,7%
UKUPNO	1432748 100,0%	1515304 100,0%	1535794 100,0%	1624158 100,0%	1640757 100,0%	1699545 100,0%	1854965 100,0%	1952533 100,0%	2034772 100,0%	2013889 100,0%

Posledice Prvog svetskog rata (1914-1918) mo`emo podeliti u dve grupe. Jednu bi ~inile posledice izazvane samim ratom: fizi~ki gubici (na frontu u borbi ili u pozadini usled epidemija) i demografski (negativan prirodni prira{taj), a drugu grupu predstavqaju posledice izazvane zavr{etkom rata i promenom dr`avne vlasti (iseqavawe nekih etni~kih grupa, promene u etni~kom izja{wavawu itd.). Ako uporedimo rezultate popisa 1910. i 1921. godine (tabela 1) vidimo da broj svih etni~kih grupa raste, a opada samo Ma|ara i Rumuna. Ekstremian porast registrovan je kod Hrvata, {to je posledica promene u izja{wavawu dotada{wih Buwevaca, odnosno wihovim konvertirawem u Hrvate. Broj Ma|ara opao je iz razumqivih razloga, po{to je do{lo do masovne seobe dotada{wih dr`avnih slu`benika i inteligencije u mati~nu zemqu. Sli~an razlog obja{wava i smawewe broja Rumuna, jer je sada u neposrednoj blizini bila granica wihove mati~ne dr`ave. U me|uratnom periodu do{lo je i do kolonizacije dobrovoq~kog stanovni {tva u Vojvodinu, wih oko 48.000, ~ime je ne{to pove|an broj Srba na ovom prostoru.

Прилог 1. Карта етничке структуре Војводине 1990. и 1991. године.

Drugi svetski rat imao je znatno te`e posledice po etni~ki sastav stanovni { tva Vojvodine. Zna~aj ratnih gubitaka (izuzev kada su u pitawu Jevreji) daleko su prema { ile posledice migracionih kretawa. Prvo je do { lo do iseqavawa i proterivawa Nemaca iz Vojvodine i ~itave Jugoslavije, a zatim je u wihova naseqa izvr { ena kolonizacija jugoslovenskog stanovni { tva. Od ukupno 225.696 kolonista, wih 162.447 su bili Srbi, 40.176 Crnogorci, 12.000 Makedonci, 7.134 Hrvati, 2.091 Slovenci itd. (Ga}e { a, 1984), mada se neki od wih nisu zadr` ali u Vojvodini ve} su se vratili u zavi~aj. Time je zna~ajno promewen vi { evekovni etni~ki sastav Vojvodine, po { to su Srbi, narod koji je tokom ~itavog posmatranog perioda imao relativnu etni~ku ve}inu, sada zadobili apsolutnu etni~ku ve}inu. Istovremeno su Nemci, tre}a po brojnosti etni~ka zajednica u Vojvodini, gotovo u potpunosti nestali sa ovih prostora. Zna~ajan porast zabele` ili su i Ma}ari, ali je to delom i posledica konvertirawa oko 15.000 Nemaca u wihove redove.

Tokom posleratnog perioda, sve do sredine 60-ih godina, broj gotovo svih etni~kih grupa rastao je usled visokih stopa prirodnog prira { taja. Ne { to dinami~niji porast imali su Srbi i Crnogorci zbog imigracije wihovih sunarodnika iz drugih delova biv { e SFRJ. Me}utim, tokom posledwe dve decenije dolazi do pada vrednosti prirodnog prira { taja, { to dovodi do smawewa brojnosti ve}ine etni~kih grupa u Vojvodini: Ma}ara, Hrvata, Slovaka, Rumuna, Rusina itd. Srbi su imali porast i u ovom periodu, { to je posledica imigracije i asimilacije, dok je porast broja Crnogoraca i Makedonaca posledica wihovog kontinuiranog doseqavawa.

Velika etni~ka heterogenost u Vojvodini rezultirala je brojnim me { ovitim brakovima i izja { wavawem zna~ajnog dela populacije za Jugoslovene, { to je u osnovi svojevrsan oblik anacionalnog deklarisanawa. Ova grupa je ve} 1981. godine postala tre}a po brojnosti, a za razliku od drugih delova Jugoslavije gde je broj i udeo Jugoslovena drasti~no opao u popisu 1991. godine, on se u Vojvodini jo { i pove}ao.

Po~etak 90-ih godina nagovestio je nove zna~ajnije promene u etni~kom sastavu stanovni { tva Vojvodine. Zahuktali nacionalizam u republikama biv { e SFRJ dovodio je do iseqavawa jugoslovenskih naroda u wihove mati~ne republike. U Vojvodini to se najvi { e osetilo po iseqavawu Hrvata i wihovom ponovnom izja { wavawu za Buwevce i [okce, odnosno doseqavawu Srba iz Hrvatske i BiH. Izbijawem sukoba na prostoru biv { e SFRJ ovi procesi su kulminirali. Velike mase srpskih izbeglica uto~i { te su na { le u Vojvodini, dok je is-

tovremeno jedan broj pripadnika nacionalnih manjina napustio Pokrajinu. Međutim, iako njihova emigracija nije bila izazvana samo političkim razlozima (nesigurnost, odbijanje mobilizacije i sl.) već i ekonomski (teški uslovi života zbog međunarodnih ekonomskih sankcija prema SRJ). Zbog toga se iz Vojvodine iselio i jedan deo srpskog starosiedelačkog stanovništva. O veličini svih ovih promena nemamo kvantitativnih pokazatelja, koje je svakako utvrditi naredni popis stanovništva.

Tabela 2. Naseља u Vojvodini prema etničkoj dominaciji (prema popisu 1991.)

Etnička grupa	Broj i udeo naseља sa			
	Apsolutnom većinom		Relativnom većinom	
	broj	%	broj	%
Srbi	294	63,4	19	4,1
Mađari	80	17,2	6	1,3
Rumuni	18	3,9	2	0,4
Slovaci	13	2,8	3	0,6
Hrvati	5	1,1	9	1,9
Rusini	3	0,6	-	-
Crnogorci	1	0,2	4	0,9
Buževci	1	0,2	3	0,6
Česi	1	0,2	-	-
Makedonci	-	-	1	0,2
Jugoslaveni	-	-	1	0,2
UKUPNO	416	100,0	48	100,0

Promene u verskoj strukturi tokom 20. veka

Verska struktura vojvođanske populacije u osnovi se poklapa sa etničkom. Katolici su sve do kraja Drugog svetskog rata bili najbrojnija verska zajednica (Hrvati, većina Mađara i deo Nemaca), a zatim su to pravoslavci (Srbi i Rumuni). Protestanti su kontinuirano zauimali treće mesto po brojnosti (Slovaci, deo Nemaca i Mađara). Judaisti su posle Drugog svetskog rata gotovo potpuno nestali iz Vojvodine, dok se muslimani javljaju u značajnijem broju tek u tom periodu.

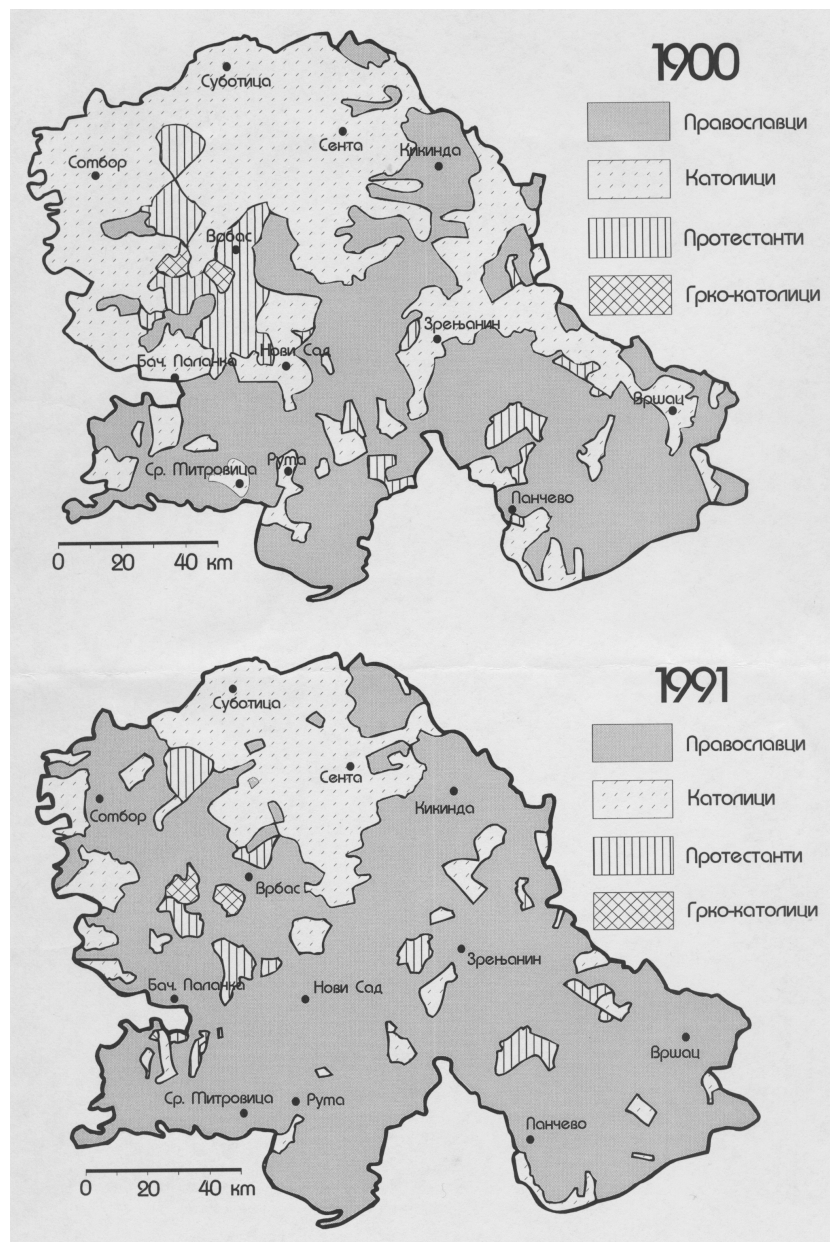
Od poslednjeg popisa stanovništva u 20. veku (tabela 3) koji su registrovali stanovništvo prema verskoj pripadnosti, najinteresantniji je onaj iz 1953. godine. U njemu su jedini put ukršteni podaci etničke i verske pripadnosti, pa nam on pruža obilje interesantnih podataka. Tako na primer, pravoslavci su činili najviše Srbi (79,0%), Rumuni (6,5%) i Crnogorci (1,2%), među katolicima najbrojniji su bili Mađari (69,6%)

i Hrvati (20,3%), protestantima Slovaci (60,8%) i Mađari (29,3%), Rusini su bili pretežno grkokatolici (unijati) itd. Ništa manje nije interesantna i analiza etničkih grupa prema verskoj pripadnosti: Srbi su najviše bili pravoslavci (79,0%) i ateisti (19,7%), Hrvati katolici (88,8%) i ateisti (9,5%), Slovenci isto katolici (70,2%) i ateisti (23,0%), Makedonci pravoslavci (72,0%) i ateisti (24,5%), Crnogorci ateisti (69,0%) i pravoslavci (30,2%), Jugosloveni katolici (76,6%), muslimani (10,4%) i ateisti (9,3%), Slovaci protestanti (87,1%), katolici (5,8%) i ateisti (3,4%), Mađari katolici (89,8%), protestanti (7,1%) i ateisti (2,5%), Rumuni pravoslavci (87,9%) i ateisti (4,5%) itd. (Kicošev, 1995).

Tabela 3. Promene u verskom sastavu stanovništva Vojvodine u 20. veku.

Veroispovest	1900.	1910.	1921.	1931.	1953.	1991.
Pravoslavci	556128 38,8%	593215 39,1%	611940 39,8%	689296 42,4%	775722 45,3%	1170694 58,1%
Katolici	679533 47,4%	719471 47,5%	724958 47,2%	727213 44,8%	561617 32,8%	458683 22,8%
Protestanti	152980 10,7%	160221 10,6%	159182 10,4%	158280 9,8%	105173 6,2%	78925 3,9%
Judaisti	23510 1,7%	22218 1,5%	19528 1,3%	- -	651 0,0%	284 0,0%
Muslimani	- -	- -	1870 0,1%	1654 0,1%	3254 0,2%	9775 0,5%
Ostali	20597 1,4%	20179 1,3%	18316 1,2%	47715 2,9%	266202 15,5%	295528 14,7%
UKUPNO	1432748 100,0%	1515304 100,0%	1535794 100,0%	1624158 100,0%	1712619 100,0%	2013889 100,0%

Interesantno je da prema rezultatima popisa 1991. godine, u vreme nacionalnih, a samim tim i verskih euforija, broj lica koja ne pripadaju ni jednoj veroispovesti je porastao. Međutim, kao i u slučaju etničkih prilika, u Vojvodini dolazi sve više do izražaja verska homogenizacija, što je samo jedna od posledica novijeg politiko-demografskog razvoja u Vojvodini i njenom neposrednom okruženju.

P r i l o g 2. K a r t a v e r s k e s t r u k t u r e V o j v o d i n e
1900. i 1991. g o d i n e.

L I T E R A T U R A

1. Acsády, I. (1896). **Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában 1720-1721**, Magyar Statisztikai Közlemények XII, Budapest.
2. Wüschel, J. (1940). **Volkszählungsergebnisse der Donaubanschaft (Wojwodina) in Südslawien 1931**, Publikationsstelle, Wien
3. Gašević, N. (1984). Agrarna reforma i kolonizacija u Jugoslaviji 1945-1948, Matica srpska, Novi Sad.
4. Jankulov, B. (1961). Pregled kolonizacije Vojvodine u 18. i 19. veku, Matica srpska, Novi Sad.
5. Kicošev, S. (1995). Promene u verskoj strukturi stanovništva Vojvodine tokom 20. veka Zbornik radova Instituta za geografiju 25, Novi Sad.
6. Kocsis, K. (1995). **Hungarian Minorities in the Carpathian Basin**, Matthias Corvinus publishing, Toronto-Buffalo.
7. Popović, D. (1952). Srbi u Bačkoj do kraja 18. veka, SANU, Beograd.
8. Republički zavod za statistiku (1995). Stanovništvo i domaćinstva Republike Srbije prema popisu 1991. godine, Beograd

Saša Kicošev, Novi Sad

THE CHANGES OF ETHNIC AND CONFESSIONAL STRUCTURE IN VOJVODINA DURING XX CENTURY

Summary

This region is characterized by a very complex ethnic and confessional structure of the population (1991): the Serbs 56,8%, Croats 3,7%; Slovaks 3,1%. Montenegrans 2,2%, Romanians 1,9%, Ruthenians 0,9%, Germans 0,2%, Yugoslavs (the group that did not specify its ethnic identity) and others 13,4%. Vojvodina represents an example of a long tradition of living together. This can help the population to grow accustomed to one another and coexistence is much easier in similar ethnic groups. Especially important are the language and religious similarities. The process of learning how to live together is also to be found among diverse ethnic and confessional groups. But there is also a potential danger of destroying good relationships; there is the lack of trust; anti different opinions are to be found when it comes to the way of thinking and behaving in specific situations. There are different aspects concerning demographic links with other ethnic and confessional groups. When they exist and are massive, the risk of spontaneous assimilation is higher. They are very frequent somewhere. That is one of the main reasons why the number of the ethnic minorities went down. Ethnic and confessional assimilation is not known among the peoples who nourish some antagonisms. It creates difficulties for their living together. Unfortunately these phenomena are existing in Vojvodina, and they are mostly the result of historical background, religious influences, various psychological features of the population, etc. The newest changes in the ethnic and confessional structure of the

population of Vojvodina have been provoked by the civil war in the former Yugoslavia. The people of various ethnic minorities have moved in and this process has been stronger with the introduction of economic and political sanctions against FR Yugoslavia. At the same time, many refugees immigrated from Croatia and Bosnia-Herzegovina in the Vojvodina. As a consequence the share of the Serbs population increased in the Province. At the same time, Vojvodina is the only one region in former Yugoslavia where the number of "Yugoslavs" increased.

Key words: Vojvodina, ethnic structure, religious structure, population, civil war